

УДК 347.125:347.961(477)

В.Є. Литвиненко, аспірантка
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра конституційного права та правосуддя
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ АНУЛЮВАННЯ СВІДОЦТВА ПРО ПРАВО НА ЗАНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто порядок та особливості анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, проаналізовано законодавчі новели з цього питання, визначено колізії та запропоновано шляхи їх врегулювання.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальна діяльність, свідоцтво, анулювання, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату.

Постановка проблеми. Зміни в українському законодавстві останніх років були дуже інтенсивними, суттєвих змін на законодавчому рівні зазнала саме нотаріальна галузь. Однак питання глобальної нотаріальної реформи досі постає актуальним, адже сучасні правові акти потребують вдосконалення, систематизації, усунення дублювань та колізій. Зокрема, за останні роки суттєво змінилися повноваження Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, якій було делеговано питання щодо допуску до професії нотаріуса та анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю. В науці займаються аналізом зазначених змін, однак дане питання досі потребує детального наукового вивчення та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні цієї роботи були проаналізовані та використані праці та наукові статті таких вчених: В.В. Баранкової, М.С. Гавриш, Г.Ю. Гулевської, В.М. Жуйкова, Д.В. Журавльова, Л.В. Єфіменка, М.Р. Єреми, Н.В. Ільєвої, В.В. Комарова, О.В. Коротюк, Н.В. Круковес, В.М. Марченко, С.М. Маляренко, Л.Г. Павлової, Я.П. Панталієнко, С.Г. Пасічник, Л.К. Радзівеської, Є.І. Фурси, С.Я. Фурси, В.М. Черниша, К.І. Чижмарь тощо.

Мета статті полягає в дослідженні порядку та особливостей анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю за новим законодавством, розгляданні законодавчих підстав анулювання свідоцтва, виявленні проблемних моментів та формулюванні шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини 2 статті 3 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон) [1, ст. 3], нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю щодо як державних, так і приватних нотаріусів вирішується Міністерством юстиції України. Вирішення питання щодо визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, покладено на створену при Міністерстві юстиції України Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, яка діє на підставі Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року [2].

Порядок анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю досить детально регламентовано у «Порядку внесення головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України або Нотаріальною палатою України подання про анулюван-

ня свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1904/5 [3].

Подання управління юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю вноситься до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату [3, ст. 2].

Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України. Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить три роки, починаючи з дня його затвердження.

Подання та додані до нього матеріали підлягають попередньому розгляду Департаментом нотаріату. У разі необхідності доопрацювання подання повертається до управління юстиції до вирішення питання по суті, але не більше ніж на 6 місяців, або до Нотаріальної палати України. За результатом розгляду Департаментом готується висновок. Подальший розгляд подання здійснюється членом Вищої кваліфікаційної комісії, якому заступником голови Вищої кваліфікаційної комісії доручаються вивчення подання і підготовка висновку за результатами розгляду матеріалів подання.

Подання розглядаються з участю нотаріуса, на котрого воно подано, а також представника управління юстиції, яке подало подання або територіального уповноваженого. До подання додаються засвідчені в установленому порядку копії документів, на підставі яких здійснено подання, доповідна записка про перевірку роботи нотаріуса, пояснення нотаріуса, копії документів, що свідчать про виявлені в діяльності нотаріуса порушення, копія наказу про зупинення нотаріальної діяльності, документи про зжиті заходи щодо виявлених порушень, а також відповідні документи органів дізнання і слідства, прокуратури, суду і т. ін. Розгляд справи можливий і за відсутності нотаріуса та представника управління юстиції, проте в деяких випадках їх присутність визнається обов'язковою, зокрема за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Розгляд розпочинається з доповіді представника управління юстиції, яким внесено це подання, або територіального уповноваженого, після чого заслуховуються нотаріус, щодо якого складено подання, та член Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, який підготував висновок. Рішення в справі ухвалюється відкритим голосуванням простою більшістю голосів від кількості присутніх членів комісії.

На підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю видається відповідний наказ Міністерства юстиції України, копія якого надсилається особі, щодо якої видано цей наказ, та управлінню юстиції, яке внесло подання. Анульоване свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю підлягає поверненню до Міністерства юстиції України.

Повний перелік підстав анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю перераховано в статті 12 Закону [1, ст. 12]. Передбачені статтею 12 Закону підстави анулювання свідоцтва, на думку М. С. Гавриш, спрямовані на забезпечення належного порядку вчинення нотаріальних дій; їх реалізація дає можливість усунути від нотаріальної діяльності тих нотаріусів, які порушують закон, або через об'єктивні, незалежні від них обставини, не можуть проводити цю діяльність [4, с. 58].

Першою підставою анулювання свідоцтва є втрата нотаріусом громадянства України чи виїзд за межі України на постійне місце проживання, бо тільки громадянин України може бути нотаріусом.

Вчинення нотаріусом злочину і винесення проти нього обвинувального вироку, який набрав чинності, винесення ухвали про застосування до нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили, є підставами для анулювання свідоцтва, адже відповідно до ст. 3 Закону, нотаріусом не може бути особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду [1, ст. 3].

Підставою для анулювання свідоцтва також є винесення постанови про припинення кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав. Однак законодавець не уточнює, які саме обставини слід вважати nereабілітуючими, або хоча б за якими критеріями їх визначати, що на практиці може викликати труднощі при реалізації даної норми.

Стаття 8 Закону України «Про нотаріат» передбачає необхідність додержання нотаріусом таємниці вчинюваних нотаріальних дій. Порушення цієї вимоги є підставою анулювання свідоцтва. Ставлячи питання про можливість анулювання свідоцтва нотаріуса у зв'язку з порушенням нотаріальної таємниці, законодавець не передбачає дієвого правового механізму, який би створював умови для збереження цієї таємниці. Законом також не встановлений строк, протягом якого нотаріус зобов'язаний не розголошувати відому йому інформацію, яку він отримав при здійсненні нотаріальних дій. Тобто ця таємниця не конкретизована і не персоніфікована [6, с. 35].

Також треба звернути увагу на той факт, що за змістом підпункту «ж» пункту 2 ч. 1 ст. 12 Закону свідоцтво приватного нотаріуса може бути анульоване не за розголошення нотаріальної таємниці, а за порушення вимог, передбачених частиною першою ст. 8 Закону «Про нотаріат». Однак сама по собі ч. 1 ст. 8 Закону ніяких вимог не вміщує, є лише дефініція змісту поняття нотаріальної таємниці. Вона не містить конкретної вимоги про заборону її розголошення. Крім того, порушення правил про нотаріальну таємницю може розглядатися і як умисна дія, і як необережна. Отже анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю за цих умов здається невідповідною санкцією, адже стає не зрозумілим, коли та за яких обставин порушення ст. 8 Закону є злісним правопорушенням.

Ще одна підстава для анулювання свідоцтва – це порушення нотаріусом вимог ст. 9 Закону України «Про нотаріат», яка регулює обмеження у праві вчинення нотаріальних дій, коли він має певну заінтересованість у вчиненні їх. Зокрема, нотаріус не вправі вчинити нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників даної нотаріальної контори, працівників, які перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом.

Окрім того, відповідно до ст. 12 Закону, підставами для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю можуть бути: знищення чи втрата нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів; неодноразове порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України; рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийняте на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики [1, ст. 12]. Слід зазначити, що виділення окремих пунктів «і» та «з» також здається не виправданим рішенням, адже кожен з них окремо не несе повноцінного змістового навантаження, і доцільнішим здається об'єднання цих двох пунктів в один.

К. І. Чижмарь вважає, що аналіз закону дає можливість розділити підстави для анулювання свідоцтва на такі групи:

- 1) підстави, пов'язані з професійною діяльністю;
- 2) підстави, викликані вчиненням злочину, не пов'язаного з професійною діяльністю;
- 3) підстави, викликані порушенням правил професійної етики;
- 4) підстави особистого характеру [8].

Висновки. Правильне закріплення на законодавчому рівні системи норм про порядок анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, забезпечення ефективної їх реалізації на практиці є гарантією дотримання прав фізичних та юридичних осіб, які звертаються за правовою допомогою до нотаріусів. В умовах активного обговорення необхідності прийняття Нотаріально-процесуального кодексу, або, як альтернативи, єдиного Закону про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності, необхідно займатися удосконаленням чинного законодавства, адже саме на його базі буде ґрунтуватися можлива нотаріальна реформа. На сьогоднішній день активну діяльність законодавця з цієї проблеми можна назвати недопрацьованою, адже в результаті проведеного дослідження бачимо, що багато законодавчих формулювань не є достатньо чіткими та продуманими, щоб забезпечити прозору роботу уповноважених органів. Пропонується приділити увагу колізійним та проблемним моментам в законодавстві та виключити їх шляхом вирішення, об'єднати декілька норм в одну чітко сформульовану, позбавитися дублювань та протиріч в різних нормативних актах, конкретизувати певні законодавчі формулювання шляхом надання розвернутих дефініцій.

Список літератури:

1. Про нотаріат [Електронний ресурс] : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425 – XII із змін., внес. згідно із законами України : 901-VIII (901-19) від 23.12.2015, ВВР, 2016, № 4, ст. 44 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
2. Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-п>
3. Про затвердження Порядку внесення головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1904/5 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0925-11>
4. Гавриш М. С. Новації в законодавстві щодо повноважень Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату / М. С. Гавриш // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 10. – С. 22-24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2011_10_6.pdf
5. Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат» /О. В. Коротюк. – Харків : Право, 2012. – 641 с.
6. Малярєнко С. М. Анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю приватним нотаріусом при сумісництві або незбереженні нотаріальної таємниці / Малярєнко С. М // Адвокат. – 2013. – № 4 (151). – С. 32–36.
7. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
8. Чижмарь К.І. Назрів час оновити й доповнити стратегічні шляхи розвитку сучасного українського нотаріату. /К. І. Чижмарь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/interview/nazriv-chas-onoviti-y-dopovniti-strategichni-shlyahi-rozvitku-suchasnogo-ukrayinskogo-notariatu.html>

Стаття надійшла 15.09.2016 р.

В. Е. Литвиненко, аспірантка

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра конституционного права и правосудия
Французский бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Украина

ПОРЯДОК И ОСОБЕННОСТИ АНУЛИРОВАНИЯ СВИДЕТЕЛЬСТВА О ПРАВЕ НА ЗАНЯТИЕ НОТАРИАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В УКРАИНЕ

Резюме

В данной статье рассмотрены порядок и особенности аннулирования свидетельства о праве на занятие нотариальной деятельностью, полномочия Высшей квалификационной комиссии нотариата в этой сфере, законодательные изменения и пути улучшения законодательства.

Ключевые слова: нотариат, нотариальная деятельность, свидетельство, аннулирование, Высшая квалификационная комиссия нотариата.

V. E. Lytyynenko, Postgraduate

Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Constitutional Law and Justice
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

THE PROCEDURE AND PARTICULAR QUALITIES OF CANCELLATION OF LICENSE TO NOTARY ACTIVITY IN UKRAINE

Summary

This article describes the procedure and particular qualities of cancellation of license to notarial activities, the authority of the Supreme qualification commission of notariate in this area, legislative changes, and ways of improving legislation.

Key words: notariate, notary activity, license to notary activity, cancellation, Supreme qualification commission of notariate.